

A keresztény Európa védelmében

Nemrég fejeztem be a *Mit hozol XXI. század* című legújabb verseskötetemet, amely Lengyelországban és Magyarországon egyaránt meg fog jelenni. A kötet összeállítását az indokolta, hogy Európa egyre kevésbé őrzi meg hagyományos jellegét, és a keresztény hit – különösen Nyugat-Európában – kezdi elveszteni erkölcsi iránymutató szerepét. Ebből a kötetből kiemeltem az utószót, amelyet egy lengyel kritikus írt, és három verset, e mű hírnökeként.

Jerzy Grupiński*

A Föld szellemének megidézése

A magyarországi lengyel költő, Konrad Sutarski *Mit hozol XXI. század* című kötete széles körű rálátást ad a jelenkori Európa és a világ válságos helyzeteire. A csodaszer után kutatódik, a legendás bölcsesség követét szeretné megtalálni, amely oly hosszú időn át védelmezte Lengyelországot és Európát, ám a mostani viharos idők elsodorták, és ez megnehezíti a dolgát.

A második világháborút követően Poznańban a Wierzbak irodalmi csoport volt az egyetlen, amely 1957 januárjában egyértelmű és világos programadó kiáltvánnyal hívta fel magára a figyelmet. („Látjuk a fagyban pusztuló madarakat és a haldokló városokat. Az ő k i á l t á s u k a k a r u n k l e n n i.”) Konrad Sutarski ezenkívül még saját egyéni költői programját Poznańban, a III. Országos Költészeti Fesztiválon 1959. november 13-án mutatta be.

Az 1934-ben született Konrad Sutarski névjegykártyáján a következőket olvasom: „magyarországi lengyel író”. Ő az, aki autós zarándokút keretében – annak minden nehézsége ellenére – minden évben ellátogat hazájába. És e szavak pontosan érzékeltetik azt a rendkívül jelentős, mindkét nemzet számára fontos szerepet, ame-

lyet az 1965 óta a Duna mellett élő költő betölt. Szokatlan a szakmai végzettsége: a műszaki tudományok doktora, mezőgazdasági gépészmérnök, feltaláló, mezőgazdasági betakarítógépek tervezője, ezzel kapcsolatos nemzetközi szabaldalmak tulajdonosa... Egy katyíni áldozatnak (a Harkovban meggyilkolt lengyel tisztnek) a fia, aki magyar nőt vett feleségül. A közelmúltig az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat elnöke volt Magyarországon, előzőleg diplomata, dokumentumfilmek alkotója... Több mint 40 könyv (többek között verseskötetek, történeti témájú tanulmányok, műfordítások stb.) szerzője.

Konrad Sutarski már pályafutása kezdetén kiáltotta a kritikusok figyelmét. „Külön és főként érdekes jelenség Sutarski a *Liść człowieka (Az ember levele)* című antológiában. Egyedül ő éli meg és látja a világot a leginkább egyedi, csak rá jellemző módon.” (Zdzisław Romanowski: *A Wierzbak csoport debütálása, Wyboje* hetilap, 1957. november 14–21., Poznań). Mély, lírai megközelítés, emberi ráeszmélés az egyén és a világ sorsára – ezt, leegyszerűsítve, művészetének képi és eszmei hatásával éri el a leginkább.

Innen ered az a törekvése, hogy minél szélesebb legyen a látóköre. Az *Akcent* című folyóiratban Anna Mazurek így írt erről: „*Sutarski 1956-tól keletkező költészete visszatükrözi az elmúlt hatvan év szellemi légkörének a változásait [...] ugyanakkor a lírája mégis célratörő, következetes, meggyőzően egyöntetű: a »Wierzbak«-on belüli fellépésétől kezdődően, és függetlenül a később módosuló költői kifejezőmódjától, évtizedek óta változatlanul megidézi a küzdelmet »Jákob költőisége és a valóság Angyala között«*. (Ábrándokat kutatok – Konrad Sutarski költészetéről, *Akcent*, negyedéves kiadvány, 2014/2., Lublin).

Tudatosítsuk: Konrad Sutarski jelenlegi kötetének küldetése, hogy Európára és a világ nem-

zeteire hasson. A szövegek olvasása közben érezni lehet, amint egyre nő bennük az érzelmi feszültség és a verseket átható hevület. Itt már nem elegendő a szerző *Rejtett beszéde* (Mickiewicz – Ősök, III. rész) abból az időből, amikor a prófétával együtt mondhatná: „Csendben sikkoltam, mint kígyó, félrevezetve a zsarnokot”. A költő romantikus vérmérséklete (végre néven nevezük a jelenséget) némileg leleplezi önmagát.

Ezek a versek – amelyeket gyakran áthat a végzetes veszély érzete – megidézik a Föld szellemét annak érdekében, hogy felébresszék mindazokat, akik bezárkóztak „elefántcsonttalan tornyaikba”, a „sörbódékba”, a „tévékészülékekbe”.

(Idézet a *Mikor aggodalom és remény* című versből):

Hívlak minden eltűnt halott és távollevő nevében
Ébressz föl minket kábultságunkból mint eddig ismeretlen földrengés
mint elvakult csalán

Ezek a versek fontos, örök érvényű kérdéseket vetnek fel – a közismert „a jó és rossz tudásának fájával” kapcsolatban, a dolgok természetével összefüggésben. Örökös kérdéseket, amelyeket a lételméletnek (ontológiának), továbbá a Szellem és az anyag megismerésére irányuló emberi kutakodásnak az eredményei vetettek fel. A költő így kételkedik:

Ha majd Földünkben csak maroknyi semmi marad:

oda lesz a titkos tudás oda a baglyok huhogása

(*Mire valahol valakinek*)

A látható és áthatolhatatlan szélén
ahol a jövő, a múlt és a nemlét szárnyal
A jó és rossz fa alatt találtam magam
(*A látható és áthatolhatatlan szélén*)

A neves etnológusok és a kultúrfilozófusok (Mircea Eliade, James George Frazer) elméleteiből ismert jelképes fák, amelyek összekötik a Mennyet és a Földet, az alábbiak szerint jelennek meg a *Napjaink apokalipszise* című versben: a fák szótlanak

csupasz karjuk kétségbeesésben emelkedik
és jönnek a sűrűsödő tömegek

Már körülöttünk vannak [...]

Ez a költő igen személyes, szubjektív látomása, aki a továbbiakban így fogalmaz:

Milyen Moloch ez fegyverben és aranyban dúskáló

Isten és világ fölötti hatalomvágyában
ide vezeti őket erőszakkal fertőzve
kultúrákat nyelveket összekeverve
hogyan a végén elfogyjon a hely
földünk múltjának
a belőle sarjadt unokáknak

Még akkor is, ha esetleg nem osztjuk a szerző véleményét, nehéz nem feltenni vele együtt a kérdést a *Hová rohansz Európa vagy Ég a Notre Dame, Mit hozol idő, Miféle tájék, Merre tart a világ?* elnevezésű versek címsoraival.

Konrad Sutarski életműve megújítja a Jó mellett kiálló és az Ember ügyét képviselő elkötelezett művészetet, amelyet manapság az alkotók oly gyakran elvetnek. Ha a kortárs lengyel irodalom tablóján kellene őt elhelyeznünk, akkor közülük kiválik a Szóba vetett hitének romantikus gesztusával és a hagyományos értékekhez való kötődésével... Mert itt nincs helye a kételkedésnek az alkotóművészet céljával kapcsolatban. Nincs helye a „hangnak, amely a gondolatnak hazudik” (pedig ez oly gyakran megjelenik, és olyan általános a korszerű európeerek írásaiban)... A szerzői hit kötődik a Testté lett Ige keresztény szimbolikájához, a történelmi Európa jelképrendszeréhez és értékeihez, amelyeknek a jeleit Sutarski szeretné átadni és a következő generációkra rátesztálni. Ebből ered a költészetére oly jellemző erkölcsi és leplezetlen tanítási szándék. E szerzői hivatástudatot a jelenkori olvasó nehezen tudná elfogadni, ha Konrad Sutarski nyelvezete nem lenne teli érzelmekkel és szenvedélyes posztromantikus fordulatokkal. Fűtött, ihletett mondatok, fantáziagazdag, élénk képek, meglepő metaforák. Mindez azt idézi elő, hogy elhisszük e versek mondandóját... a szerzői szándék hatása alá kerülünk... Az ünnepi, bronzba öntött, márványból kifaragott szavak – azok, amelyekre, úgy tűnik, a kortárs ember már nem tart igényt – nála mégis visszanyerik értéküket, sokszínűségüket és kifejezőerejüket. Szenvédéllyel átítatottan újra kimondhatókká válnak, fontos tartalmat közvetítenek.

Fordította Sutarski Szabolcs

* Jerzy Grupiński (szül. 1938) poznańi költő, irodalomkritikus, szerkesztő.

Ég a Notre-Dame (Płonie Notre Dame)

Ég a Notre-Dame lángol Európa
 történelmünk s kereszttek hamvadnak a tűzben
 köröttük bámész tömeg tolong tanácstalan
 térdre omol nagy keservében
 és mormol rég elfeledett imákat
 karjait emelve az izzó Isten felé

Hát hol vannak őrzői a szív s lelkiismeretnek
 ők már mecseteket emelnek a földből
 nemi tudatukat vesztett gyerekeknek sulykolják a gendert,
 hogy férfi férfitől miként foganhat magzatot
 még a leszbikusok is szájtátva megállnak

A félhold a sötétlő égen
 villámolva „Allah akbar”-t kiált
 a föld megreng rémületében
 és esőkkel zúdul ránk őryöngő viharokkal
 Istenem bár lángolsz
 adjál nekünk erőt

2019. IV.
 (Fordította Döbrentei Kornél)

Miféle tájék

(Co to za ziemia)

Kiszely István antropológusnak

Miféle tájék az hol oly kevesen törődnek az elmúlt időkkel
 hol az ősi tölgyeket idegen műanyag fákra váltják
 hol dicséretet kap ki elfelejti az elődök nevét
 míg megőszült sírokban még a csontok is ezen ámuldoznak

Miféle világ ahol könnyebb élni a kiirtott népek
 az éhenhaltak nélkül
 mert reklámok és kormányzóvivők új közösségekről
 látomást szönek
 melynek neve Szuper melynek neve Hiper
 vásárcsarnokokban
 netekben lásd: Inter
 oda gyűjtik a tömegeket
 ott emlékeket fészülnek

Miféle világ az melyben gleccserek olvadhatnak
előnteni a földet
mert az égbolt ózonlyukai rákos foltokként dagadnak
hisz a cégek gyártását csökkenteni nem lehet
a pénzvilág tehát hirdeti hogy a vén vízözön után
nőtt a bevétel
s az Atlantiszt ma már nem sajnálja senki

Akad mégis tájék hol a múlttal törődnek néhányan
ősök nevét ássák elő a felejtés romjai alól
csontoknak adják vissza jelentőségüket a riadt sírokban
Van olyan világ is amely nem Szuper nem Hiper
mely égboltját nem adja globális árusnak
ahol nem a kicsalt pénz a napfény és az isten
és ahol él az emberi reménység hírnöke

2007

(Dávid Csaba fordítása)

Mikor aggodalom és remény

(Teraz kiedy obawy i nadzieja razem)

Most mikor aggodalom s remény együtt keres
menedéket szemünk rejtekhelyein mint
eresz alatt fecskék
mikor toronyházak betonja porladozva vár
megváltást hajnalonta
és mikor a titkos jelentések folyóján úgy tépi
a vizet a szél hogy a délen és délben szóló
harangok már nem tudhatják: kongjanak-e
vagy hallgassanak
túlságosan kicsi a nedvek hatalma e földszületnek
a Kárpátok mindkét oldalán hol a férfiak
netán érhetőbben káromkodnak mint egyik
vagy másik határon túli szomszédaiak de
nemegyszer annál olcsóbban adják el magukat
ha egy-egy cent kemény pengését meghallják
ezért nem elegendő hogy a gyárkapuk megnyíltak itt
valamikor és a miniszterek lázasan
csúsznak-másznak – a falakon oda-vissza
hosszan – tépelődve kabinetirodáikat rendezgetve
mialatt a szurkolók a szürkület lelátóin vinyítanak
s ugyancsak nem elég már a mindennapi hajsza hiába
sóvárgott rá annyira Karl Marx egykor
nem elég az idő sürgetése az egyetértés magvának
elhintése

sem feleségek szorgoskodásának régi szerelmek
 sóhajtásainak söprűk alatt csücsülő egerek
 sivalkodásának csitulása
 mivel e világ hatalmasai épp most küzdenek meg
 egymással értünk – valahol itt a mag
 – mint locsi-fecsi óriások úgyszólván még
 a macskák is tyúkólakba bújnak félelmükben

Ezért tehozzád fordulok – Föld szelleme –
 ki a Kilimandzsáró fehér süvege alatt pusztuló
 orrszarvúakat számlálsz és pusztá kézzel oltod el
 a tüzet Brazília és Borneó őserdeiben
 hiszen a szakálladdal mintha esővel a Dunáig a Moldváig
 és a Balti-tengerig érsz el
 tudom hát hogy mindenhol ott vagy akár közöttünk is
 elvégre kertemben a gyíkok és minden kő veled együtt
 lélegzik

Ezért hívlak hát Szelleme az egész Földnek
 de tudnod kell
 hogy ennek a – most megint annyira mérsékelt – övnek
 a lakói bezárkóztak szegényedő elefántcsonttan-
 tornaikba
 a sörbódékba
 a képcsőrobbanással fenyegető
 TV-készülékekbe
 és a szentegyházak talpát csókolgatják
 – csak ettől élénkülnek föl egy-egy pillanatra kezüket
 emelgetve –
 S tudnod kell azt is Szellem
 hogy elborítanak minket a káprázatok bár
 a boszorkányok máshol garázdálkodnak
 és hogy még a tudomány is kísértetként kószál
 a laboratóriumokban igazságot és fölszerelést
 keresve
 mialatt a kórház tanácstalanul hajol le a szívrohamoktól
 és asztmától szenvedőkre folyosóinak kezét
 tördelve mint mater dolorosa
 s pénzt csal ki észrevétlenül

Gyere hát Szellem
 tébolyodott kakukkok kakukkolásával és mint a kút
 melyben ajkunkat összeszorítjuk nehogy
 megszámolja fogunkat a varangyos béka
 Gyere ki az összes szikla repedéséből
 mint Csaba királyfi fölébresztett serege mint
 Ondraszek a betyár
 válj turul-sassá ki még emlékszik ősi fészkére
 Ázsiában – így adj jelt kitárt szárnyaiddal

Hívlak minden eltűnt halott és távollevő nevében
Ébressz föl minket kábultságunkból mint eddig
ismeretlen földrengés mint elvakult csalán
– tedd
hogyan kilépünk végre öntornyainkból
és amikor már sokasággá nőttünk a földgömbnek
ezen az alig észrevehető sötét részén
légy velünk
mert végre el kell kezdenünk furcsa fegyvertelen
légióink menetelését
ha már e világ hatalmasai értünk civakodnak

1988

(Fordította: Tornai József)

Templomtorony